XII. Numizmatika
Numismatics

● *Lobis*
Hoard

1. *Vilnius (ir IX)*

Eduardas Remecas

Monetų radiniai Vilniaus gynybinės sienos bastėjos ir Bokšto gatvės 21 teritorijoje

2012 m. LNM toliau tęsė 2007–2009 m. vykdytus archeologinius tyrimus Vilniaus gynybinės sienos bastėjos teritorijoje bei tyrė dalį Bokšto gatvės (į P nuo Šv. Kazimiero gatvės). Bastėjos teritorijoje didžiausi archeologiniai tyrimai buvo atlikti 1965–1968 m. Tuo metu buvo atkasta po XVIII–XIX a. žemių sluoksniu buvusi bastėjos „pasaga“. Žemės buvo kasamos mechaniškai, tad radinių buvo surinkta labai nedaug – apie 1 tūkst. Tarp jų buvo rastos vos 4 monetos – Jungtinių Nyderlandų provincijų dukatai (1747, 1750, 1777, 1782 m.). Neradus monetų, kurios yra pagrindinis sluoksnių datavimo šaltinis, nebuvo nustatyta nei tikslesnė bastėjos pastatymo data, nei jos rekonstrukcijos laikas. Buvo konstatuota, kad bastėja pastatyta XVI a. pabaigoje – XVII a. pradžioje (iki 1627 m.), o rekonstrukcija atlikta po 1661 m. 2007–2009 m. tyrimų metu buvo patikslinta, kad bastėja pastatyta tik XVII a. pradžioje. Bastėjos pasagos ŠR pusėje, šurfe 4, atkarpose 7, 8, 9 buvo aptiktas iki 1 m storio juodžemio sluoksnis, ant kurio buvo dėti pasagos pamatai – tiksliau, pamatų išoriniai (R) akmenys. Šiose žemėse buvo rastas 1615 m. Zigmanto III Vazos Rygos šilingas (*ATL 2009 metais*, V., 2010, p. 163).

2012 m. atliktų tyrimų metu naudojant metalo detektorių buvo rastos 149 monetos, 19 plombų (iš jų 13 audeklų) ir vienas skaičiavimo žetonas. Šie radiniai padėjo daug tiksliau datuoti šios teritorijos užstatymą.

Bastėjos pasagos PR pusėje, kaip ir ŠR pusėje, buvo aptiktas juodžemio sluoksnis. Jame pavyko rasti 12 monetų ir 7 audeklų plombas. Rastų monetų vėlyviausios datos – 1618 m. (LDK šilingai). Ankstyviausios monetos datuojamos XVI a. viduriu (Rusijos Ivano IV dengos), tačiau iš lobių medžiagos yra žinoma, kad rusiškos monetos į LDK monetų apyvartą gausiau įsilieja tik XVII a. 2 dešimtmetyje. Jei šis sluoksnis būtų formavęsis dar XVI a., tai jame būtų rasta daugiau XVI a. LDK arba Lenkijos monetų. Tačiau sluoksnyje rasta tik 1566 m. 2 denarų moneta, kuri apyvartoje buvo ir XVII a. pradžioje. Svarbu pažymėti, kad sluoksnyje nepavyko aptikti paprastai gana gausiai randamų LDK monetų, datuotų 1620–1624 m. (2 denarų ir šilingų). Tad monetų duomenimis, juodžemio sluoksnis susiformavo per labai trumpą laikotarpį – apie 1600–1620 m. Pažymėtinos kartu su monetomis rastos dvi Liovenbergo (Silezija) bei viena Lilio (Prancūzija) XVII a. pradžios audeklų plombos (likusios 4 tiksliau neidentifikuotos). Sluoksnyje rastos audeklų plombos bei įvairūs kiti radiniai rodo, kad šioje vietoje buvo miestiečių suverstos šiukšlės. Iš čia sektų, kad bastėjos pasaga buvo pradėta statyti po 1620 m.

Atliekant tyrimus ties miesto gynybinės sienos Š dalies R ir V pusėmis, buvo surinkta dar daugiau monetų (18 vienetų). Tarp jų dominuoja Jono Kazimiero (1648–1668) variniai šilingai, o žemiausiame lygyje aptikta 1620 m. LDK 2 denarų moneta.

Daugiausia monetų rasta Bokšto g. 21 (į P nuo Šv. Kazimiero gatvės) iškastoje perkasoje 4 (119 vienetų). Monetos apima laikotarpį nuo XV a. iki XX a., o didžioji dalis – Jono Kazimiero šilingai. Žemiausiuose sluoksniuose buvo rastos XVII a. pradžios monetos (XV–XVI a. monetos rastos supiltiniuose sluoksniuose). Monetų radiniai rodo, kad Bokšto gatvės teritorijoje ties bastėja kultūriniai sluoksniai inten-

1 pav. Lenkijos Karalystė. Zigmantas III Vaza. Šilingas. 1596 m. Marienburgas. Skersmuo 17,5 mm, svoris – 0,721 g. E. Remeco nuotr.

Fig. 1. Kingdom of Poland. Sigismund III Vasa. Shilling. 1596. Marienburg. Diameter 17.5 mm, weight – 0.721 g

2 pav. Ryga. Šilingas. 1571 m. Skersmuo 17 mm, svoris – 0,820 g. E. Remeco nuotr.

Fig. 2. Rīga. Shilling. 1571. Diameter 17 mm, weight – 0.820 g

3 pav. Švedijos Karalystė. Johanas III. ½ erės. 1569 m. Skersmuo 19,5 mm, svoris – 1,429 g. E. Remeco nuotr.

Fig. 3. Kingdom of Sweden. John III. Half öre. 1569. Diameter 19.5 mm, weight – 1.429 g

syviau ima formuotis tik nuo XVII a. 3 dešimtmečio, tai yra pastačius bastėją. Iki tol ši vieta buvo mažai naudojama miesto dalis, nes buvo už gynybinės sienos ribų.

Tarp visų rastų monetų verta išskirti keletą retesnių. Tai didesnė dalis XVI–XVII a. pradžios monetų – rusiškos dengos ir kapeikos, Kuršo kunigaikštystės dvidenaris, lenkiški Zigmanto III Vazos šilingai ir švediška moneta. Rusiškos šio laikotarpio monetos Vilniaus senamiestyje yra labai reti radiniai. Iki šiol šios monetos buvo randamos vien tik Žemutinės pilies teritorijoje, tačiau ir čia daugiausia buvo rastos XVII a. viduriu datuojamos kapeikos, o Ivano IV – nė vienos. Labai reti radiniai ne tik Vilniuje, bet ir visoje Lietuvoje yra lenkiški Zigmanto III Vazos šilingai. Kuršo kunigaikštystės 2 denarų monetų radiniai dažnesni yra senkapių medžiagoje, o pavieniui randami rečiau, bet šių monetų Vilniaus senamiestyje jau buvo rasta ir anksčiau. Švedijos karalystės Johano III ½ erės moneta yra su centre išmušta skyle. Tad moneta arba buvo panaudota kaip plokštelė po vinimi, arba specialiai sugadinta. Šių monetų Lietuvoje rasta tik du kartus – Kaune ir Mažeikių senkapyje. Johano III puserės pagal dydį ir masę prilygo ATR grašiams, o nuo 1614 m. 1,5 grašio monetoms, tačiau sidabro jose buvo 3–4 kartus mažiau. Tad šios monetos LDK apyvartoje turėjo būti traktuojamos kaip nepageidautinos. Labai retas Lietuvoje radinys yra ir Gdansko 3 grašių moneta (1755 m.). Be monetų radinių, pažymėtinas Niurnbergo Johano Jakobo Dietzelio (1711–1748) prancūziško stiliaus skaičiavimo žetonas.

Monetų radiniai padėjo daug tiksliau datuoti šios teritorijos užstatymą bei parodė, kokie milžiniški ankstesnių tyrimų metu prarastų numizmatinių radinių kiekiai. Taip pat šis objektas dar kartą įrodė, kiek daug galima būtų padidinti aptinkamų radinių kiekį, jei tyrimų metu *nuolat* būtų naudojamas metalo detektorius.

Monetų radiniai (skliausteliuose po metų nurodytas rastų monetų kiekis vienetais):

BASTĖJOS R PUSĖ:

1–2. **Lenkijos Karalystė**. *Zigmantas III Vaza*. Šilingas. 1591 Olkušas, 1596 Marienburgas (1 pav.).

3–5. **LDK**. *Žygimantas Augustas*. 2 denarai. 1566; *Zigmantas III Vaza*. Šilingas. 1618 (2).

6–8. **Ryga**. Šilingas. 1571 (2 pav.); *Zigmantas III Vaza*. Šilingas. 1601, ? m.

9–11. **Rusijos Imperija**. *Ivanas IV*. Denga. (1535–1542), (1547); *Vasilijus Šuiskis*. Kapeika. (1606).

12. **Švedijos Karalystė**. *Johanas III*. ½ erės. 1569 (3 pav.).

BASTĖJA,
MIESTO GYNYBINĖS SIENOS
Š PUSĖ:

1–8. **Lenkijos Karalystė**. *Jonas Kazimieras*. Šilingas. 1661, 1664 (2), ? m., falsifikatai (2). *Augustas III*. Grašis. 175... m. *Stanislovas Augustas*. Grašis. 1768.

9–17. **LDK**. *Zigmantas III Vaza*. 2 denarai. 1620. *Jonas Kazimieras*. Šilingas. Oliva. 1663; Lietuvos Brestas. 1666 (3); Vilnius. 1666, ? m. (2); Nenustatyta kalykla. ? m.

18. **ATR**. *Jonas Kazimieras*. Šilingas. ? m.

BOKŠTO G. 21:

1. **Gdanskas**. Augustas III. 3 grašiai. 1755.

2. **Kuršo kunigaikštystė**. Gotardas Ketleris. 2 denarai. 1579.

3–36. **Lenkijos karalystė**. *Jonas Albrechtas*. ½ grašio. (1479–1498). *Jonas Kazimieras*. Šilingas. 1660 (2), 1663 (4), 1664 (10), 1665 (3), ? m. (8); falsifikatas. *Augustas III*. Šilingas. 1751, 1754; Grašis. 1755, ? m. *Stanislovas Augustas*. Grašis. 1793.

37–93. **LDK**. *Žygimantas I*. ½ grašio. 1518. *Žygimantas Augustas*. 2 denarai. 1570. *Zigmantas III Vaza*. 2 denarai 1611, 1620, 162... m. *Jonas Kazimieras*. Šilingas. Ujazdovas. 1661, ? m.; Oliva. 1663; Kaunas. 1665, 1666 (3), ? m. (2); Lietuvos Brestas. 1666 (2), ? m. (6); Marienburgas. 1666; Vilnius. 1664 (3), 1665 (5), 1666 (12), ? m. (6); Nenustatyta kalykla. ? m.; Sučiavos falsifikatas. 1661 m.; falsifikatai (6).

95–98. **ATR**. *Jonas Kazimieras*. Šilingas. ? m. (5)

99. **Livonija**. Kristina. Šilingas. 1647.

100. **Prūsijos Karalystė**. Klėvė. *Frydrichas II*. 6 grašiai. 1756.

101. **Revelis**. Johanas III (1568–1592). Šilingas. Be datos.

102–109. **Ryga**. *Zigmantas III Vaza*. Šilingas 1610. *Kristina*. Šilingas. 1650 (2); Sučiavos falsifikatai (3). *Karolis X Gustavas*. Šilingas. 1659. *Karolis XI*. Šilingas. 166... m.

110–116. **Rusijos Imperija**. *Fiodoras Ivanovičius* (1584–1598)? Kapeika. *Michailas Fiodorovičius*. Kapeika (1628). XVII a. kapeika. *Petras I*. Poluška. 1720, (1718–1722). *Aleksandras II*. 1 kapeika. 1874. *Nikolajus II*. 2 kapeikos. 1900.

117–118. **TSRS**. 5 kapeikos. 1957; 10 kapeikų. 1952.

119. **Vokietijos Imperija**. *Vilhelmas II*. 2 pfenigai. 1912, Berlynas.

The coin finds on the grounds of the bastion of the Vilnius defensive wall and at Bokšto St. 21

In 2012, 149 coins (Figs. 1–3), 19 seals (13 from fabric) dating to the 16th–20th centuries, and one 18th-century jeton were found during a metal detector survey. These finds help to much more precisely date the development of this territory. It was determined that construction of the bastion's gallery began after 1620. The coin finds show that the cultural layer around bastion in the territory of Bokšto Street began to form more intensely only after the 1620s, i.e. after the bastion had been built. Up until that time, this location had been a little used part of the city because it was outside the boundaries of the defensive wall.